

sához, és elmondható az is, hogy a cikkek motiváló erővel hatottak, mivel a külföldi programok példái relevánssá tették és megerősítették a módszertani és alkalmazott nyelvészet órák tartalmát.

Kiss Natália

Sándor Klára (szerk.)

Nyelv, hatalom, nyelvi jogok és oktatás

Tanulmányok a Bolyai Nyári Akadémia előadásaiából

Apáczai Csere János Pedagógusok Háza: Csíkszereda, 2000. 161 p.

A Bolyai Nyári Akadémiát évek óta szervezi a magyartanárok számára Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége. Ebben a kötetben Sándor Klára (szerkesztő) és Kontra Miklós hat írása, valamint két kiváló külföldi tudós egy-egy közleménye olvasható a címbeli témakörben.

1. Sándor Klára írásai

„Szociolingvisztikai alapismeretek” (pp. 9–58). – A szerző a saját társadalmá iránt elkötelezett nyelvész: tevékenységének tudományos hátterét rajzolja meg: ebben összekapcsolódik a valódi emberek nyelvhasználatának figyelése, összegyűjtése és elemzése; a nyelvet használó közösség társas kapcsolatainak alakulása és a nyelvi formák belső változásai. Egy ilyen dinamikus és aktivista szemlélettel természetesen összeférhetetlen nemcsak az iskolai nyelvtan túl egyszerűsített világa, hanem a (grammatikai) rendszerre koncentrálnó nyelvészet (nemcsak a hagyományos nyelvészet, hanem a strukturalista és generatív nyelvészet is). Sándor Klára ennek a szembenállásnak nyelvfilozófiai mélységű elemzését mutatja be. A szerző szemmel láthatóan kevés elfogadható nyelvszemléleti változatot ismer el (a szociolingvisztikán kívül). Köszönet illeti a problémák éles exponálá-

sáért; ebben a témában valószínűleg érdekes vitának lehetünk tanúi a következő évtizedben. (A szerző kiválóan ellátja vállalt feladatát is: példaszerűen mutatja be a szükséges szociolingvisztikai alapfogalmakat.)

„Az élőnyelvi vizsgálatok és az iskola: a kisebbségi kétnyelvűség” (pp. 76–110). – A tanulmány elméleti bevezetőjét a szerző első írása adja meg, a nyelvpolitikai kontextust pedig Kontra Miklósnak a kötetben is olvasható művei. – Sándor Klára az élőnyelvi vizsgálatokkal kapcsolatos nyelvészeti paradigmát a nyelvművelés és a nyelvtervezés összevetése révén elemzi és szemlélteti. (Ez a fajta nyelvtervezés egyelőre programként található meg; kétségtelenül előrelépés volna ennek az alkalmazott szociolingvisztikai szemléletnek a valóra váltása.) A szerző felfogása a szomszédos országokban élő magyar nyelvi kisebbség vizsgálatában a pozsonyi Lanstyák Istvánéhoz áll legközelebb. – Ez az írás alighanem kötelező olvasmánya lesz a szociolingvisztikai egyetemi kurzusoknak.

2. Kontra Miklós írásai

„Egy s más a kétnyelvűségről” (pp. 59–75). A szerző szociolingvisztikai (s ebből következően nyelvpolitikai) szempontból tisztázza és tovább elemzi azokat az alapfogalmakat, amelyek a szomszédos országokban élő magyarság kétnyelvűségének megértéséhez szükségesek. Az ezzel kapcsolatos rendkívül tanulságos vita a Kontra Miklós és Saly Éva (szerk.) *Nyelvmentés vagy nyelvárulás. Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról* (Osiris: Budapest, 1998) című műben olvasható.

„Legyen joguk az általuk kiválasztott nyelven kifejezni magukat?” (pp. 124–128). – Ebben a rövid írásában a szerző a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről szóló (1995. november 15-én) született törvény elemzését nyújtja; ez a törvény az ottani – legnagyobb részét magyar – kisebbség nyelvi jogainak példátlan korlátokat szab. S voltaképpen nem sokat enyhült a helyzet az 1999-ben megjelent szlovákiai „Törvény a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról hivatali használatban” életbe lépése óta.

„Nyelv, oktatás, emberi jogok” (pp. 129–138) című írásában a szlovákiai magyarok erőszakos (nyelvi) asszimilációjával foglalkozik a névhasználat szempontjából; s az érdekes részletek mellett fontos nyelvpolitikai tanulságokkal is szolgál. Konklúziójában leszögezi, hogy a nyelvi jogoknak kollektív jogként való értelmezésébe beletartozik a kisebbségi léthez való jog, vagyis a különbözőséghez való jog. Ennek pedig része a kisebbség saját nyelve fejlesztésének joga (beleértve a nevekkel összefüggőket), saját iskolái alapításának és fenntartásának a joga (s ehhez való megfelelő anyagi forrásokkal való rendelkezés is).

„A nyelv mint a diszkrimináció eszköze” (pp. 155–161). Ebben a Pogány Ira által készített pergő interjúban (*Magyar Hírlap*: Budapest, 1997. november 15). Kontra Miklós nagy mítosznak tekinti mindazt, ami a sztenderd magyar nyelv körül kialakult; a sztenderd ugyanis – ahogy mondja – az a nyelvváltozat, amelyet a gazdasági, politikai és kulturális javakat legnagyobb mértékben birtokló csoportok beszélnek, amely aztán remekül alkalmazható a társadalmi rétegzettség fenntartására. Nem az a baj – folytatjuk gondolatmenetét –, hogy a helyes nyelvhasználatot kulturális/ társadalmi értéknek tekinti, hanem az, hogy ennek meghatározása elitista szempontból történik. Arra is figyelmeztet, hogy a nyelvi diszkrimináció rejtetten működik, mivel az emberek tudatlanságából nem tiltakoznak ellene.

3. Két klasszikus írás

Tova Skutnabb-Kangas: „Nyelvi emberi jogok” (pp. 111–123;). A téma élő legkiválóbb művelője nem volt Csíkszeredán; a *Korunk* című folyóiratban (Kolozsvár, 1992) megjelent írását Kontra Miklós fordította. Egyébként a Magyarországon jól ismert szerzőnek *Nyelv, oktatás és a kisebbségek* című könyvét folyóiratunkban Goldmann Leonóra recenziálta, [*Modern Nyelvoktatás*, vol. 4, nr. 1, pp. 72–73 (1997)].

Peter Trudgill: „A tankönyvek és a nyelvészeti ideológia – szociolingvisztikai szempontból” (pp. 139–154; fordította Sán-

dor Klára). Trudgill viszont ott volt Csíkszeredán; előadásában felhívja a figyelmet, hogy az anyanyelvi nevelésben és ennek tankönyveiben a politikai ideológiák milyen módon kerülhetnek előtérbe; ez ki lehet még az írás és olvasás tanulásának céljaira is. A szerző megerősíti sokunk arra vonatkozó nézeteit, hogy az a helyes, ha a kisgyermek olyan nyelvváltozaton tanulják meg a betűvetést, amely közel áll saját nyelvhasználatukhoz; erre jó példaként említi Norvégiát. Az iskolában gyakran épp ellenkező a helyzet; erre meg Görögország a példa, hol a populista és purista oktatási rendszerek nézetei összevissza módon tükröződnek a tankönyvekben. Egyetérthetünk a szerzővel abban is, hogy a pedagógus eldöntő tényezője annak, hogy a tankönyvekben – és az osztálytermekben – milyen nyelvi értékek érvényesülnek.

A könyvet a szegedi szociolingvisztikai iskola olyan szép dokumentumának tekintjük, amelyik a témakör oktatásában, terjesztésében és a magyar nyelvterületen bárhol élő pedagógusok továbbképzésében megkerülhetetlen.

Úz Éva

V. Raisz Rózsa és H. Varga Gyula
(szerk.)

Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában

XIII. Anyanyelv-oktatási napok.
Eger, 1998. július 7-10.

Magyar Nyelvtudományi Társaság:
Budapest, 1999. 738 p.

„Nyelvem határai világom határait jelentik...” Az érvényesülésnek, a társadalomban való helytállásnak, de már az egyén sikeres szocializációjának is nyelvi – nem csupán idegen nyelvi – feltételei vannak. Napjainkban az iskolai oktatás egészére vonatkozó közös követelmények egyike a kommunikációs kultúra. A magyar nyelv és